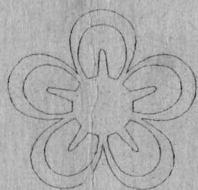

17(477)(082)

Л 64

*Літературознавство,
"Просвіта" і духовний ідеал українця*

*(Матеріали всеукраїнської
науково-практичної
конференції)*

Кривий Ріг
1994

ВИКОРИСТАННЯ МАТЕРІАЛІВ УКРАЇНСЬКОЇ СЛОВЕСНОСТІ
ПРИ ВИВЧЕННІ ТЕМИ "ПОСЕЛЕННЯ ТА ЖИТЛО
УКРАЇНЦІВ" НА УРОКАХ НАРОДОЗНАВСТВА

Українські народні приказки та прислів'я про житло, звичаї, пов'язані з житлом, це частка величезного духовного потенціалу нашого народу, спрямованого на добро. Тематичне коло матеріалів вищеназваної групи надзвичайно широке.

Одним із найважливіших, найбільш значущих елементів традиційної культури кожного народу є його житло, яке є певним мікрокосмом у певному замкненому просторі. В ньому відбуваються різні дії за характером /життєві, трудові, обрядово-релігійні/.

Згадаємо декілька приказок та прислів'їв із вищезгаданої групи: "Хата як покривка: що зговориш, то в хаті повинно пропасти" або "У всякім подвір'ї є своє повір'я", чи з дитинства всім знайоме примовляння "Цур мов!" – трансформація, спрощення формули-приказки: "Цур – наше місце свято!", з якою переходили до нової оселі, звертаючись до давнього Бога Чура-Цура-Шура, щоб він оберігав всю родину в новому житлі від протидії сил зла.

Підтвердження давності культурної спадщини нашого народу, традицій будівництва житла, його декорування, тобто оживлення, ми знаходимо в багатьох замовляннях, віруваннях, піснях, приказках, силі-силенній знаків-символів, оберегів, якими ще з язичницьких часів людина намагалася себе оточити, щоб оберегти, захистити родину від впливу ворожих сил. Численні вірування, обряди супроводжували будівництво і функціонування житла, повинні були забезпечити щасливе і злагожене життя в новій оселі.

Особливого значення набували обряди, вірування, ворожіння, пов'язані з закладами нової оселі. У багатьох регіонах України були заборони, своєрідне табу, що ґрунтувалося на повір'ї, що не можна будуватися на дорогах та стежках, на "дорожниці", на межі, на "румовиці". Такі місця вважалися "нечистими".

Вчені /археологи, етнографи, фольклористи, історики/ відмічають, що ці традиції започатковані ще в язичницьких культурах праслов'ян. Так, в збірці "Українські замовляння", яку упорядковано М.Н.Москаленком, знаходимо замовляння – своєрідний текст-молитвослов давнього слов'янина, діалог давньої Людини з Космосом, який дійсно за тисячоліття зазнав змін, але залишає –

ється на архаїчнішою формою свідомості та культури.

"Сей сук буде розвиватись, листям свою хату покривати, тоді буде в сій хаті пвіркунице кричати. Цур тобі, пек тобі! Йди до гончарів!" у "побутовій" формі ліричного фольклору простежуються елементи світобудови, фігурують язичницькі божества /Цур, Пек/, сили добра і зла, до яких звертається давня людина. Або інше замовляння-звертання до духів, природних сил, стихій /тотемічні уявлення предків/: "Ви, стіни, не будьте німі, ви, сволоки, підіймітесь: лихі речі, лихі мислі, на добре перевернітесь, бо Іван їде чорним волом, щоб став моїм ворогам язик колом".

Відзначимо, що у замовляннях-звертаннях, замовляннях-описах ритуальних дій, замовляннях-молитвах, світ не пасивний, він наповнений боротьбою, яка точиться між силами "світового Добра" та "світового Зла". Битіснені, "старі" пінності переходять в "казку", "забобони", "приказки" та інше, але все таки живуть у віках зібраному і "відредагованому" матеріалі східнослов'янського ґрунта. І хай фольклористи, етнографи та історики сперечаються про те, який з різновидів замовлянь первинніший, не суттєво для певного кола, а не для "пілого культурного спадкоємця". В наші часи велика кількість звичаїв давню втратили своє магічне значення, свій архаїчний зміст, але залишилися позитивні риси нашого народу - згуртованість, взаємодопомога, що передаються від покоління до покоління разом з досвідом, вічно живі особливості, які знаходяться в тісному, органічному зв'язку з народом.

Часткою величезного культурного надбання нашого народу є прислів'я та приказки - це просто скарбниця мудрості народної, формули-вказівки як робити правильно, чи не роби того, що дійсно не слід робити: "Не будуї хату з піску", "Без стовпів хата не стоїть", "В дощ хату не покривають, а в погоду й сама не капає" або "Не взявшись за сокиру, хату не зробиш".

Чепурна, акуратна біла хата стала символом України. Це "довершена" пам'ятка нашого народу, своєрідний музей його духовних скарбів. Вивчення пізньої спадщини залучить молодь до опанування ще однією сторінкою культури нашого народу.